

GRZEGORZ MAJKOWSKI

A. BAŃKOWSKI,
OPUSCULA LINGUISTICA SELECTA,
WYDAWNICTWO AJD, CZĘSTOCHOWA 2011, SS. 297.

Nakładem Wydawnictwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie ukazała się praca Profesora Andrzeja Bańkowskiego *Opuscula linguistica selecta* (Częstochowa 2011, ss. 297), wybitnego etymologa, wieloletniego pracownika Instytutu Filologii Polskiej Akademii im. Jana Długosza, wychowawcy wielu pokoleń polonistów. Publikacja ta jest zbiorem trzydziestu artykułów Profesora wybranych z bogatego dorobku naukowego, na który składają się studia językoznawcze oraz dzieło niezwykle i niezmiernie pożyteczne dla miłośników języka – *Etymologiczny słownik języka polskiego*. Zamieszczone w pracy artykuły pochodzą z lat 1973 –1999. Były pierwotnie opublikowane m.in. w takich czasopismach lingwistycznych, jak „Slavia Occidentalis”, „Onomastica”, „Studia Semiotyczne”, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”. *Opuscula linguistica selecta* ukazała się dla uświetnienia 80. urodzin Profesora Bańkowskiego. Patronat nad przedsięwzięciem objął Prorektor ds. Nauki AJD Profesor Józef Drabowicz. Wydania publikacji – z bardzo dobrym efektem – podjęło się Wydawnictwo Uczelni.

W opublikowanych artykułach Profesor Bańkowski podejmuje trud wyjaśniania znaczeń słów używanych w minionych wiekach i współcześnie. Czyni to w sposób doskonały, znamionujący wielkiego mistrza. W poszukiwaniu prawdziwej genezy form językowych, a przez to prawdy o przeszłości i kulturze zachowanej w języku, zbiera informacje z kodeksów rękopiśmiennych

i słowników. Dokładnie analizuje dane, a następnie na ich podstawie i olbrzymiej wiedzy o historii języka polskiego oraz języków słowiańskich, wyciąga wnioski na temat znaczenia słowa i w ogóle przeszłości. Rozważa także, jak dążenie ludzi do „ułatwienia wymowy” wpływało na zmiany w kształcie wyrazów i na ich współczesną postać (s. 87). Szczególnym zainteresowaniem darzy pochodzenie nazw miejscowości. Rozważa m.in. pochodzenie nazwy *Rzrzęczyce* (miejscowości położonej między Radomskiem a Częstochową), poświadczonej zapisami *Rzrzanczyce* 1470–1480, *Rzrzeczyce* 1518, ale *Scherzaczyce* ok. 1520. W tej nazwie miejscowej dostrzega „kontaminację obu postaci (z perlacją i bez niej), przyjąwszy, że to nazwa patronimiczna od stp. n.o. *Żyrzeta*” (s. 88). Badacza interesują też nazwy terenowe, na przykład niezwykle często występująca w Małopolsce południowej nazwa polna *Wierzchgóry* bądź rzadziej *Wierzchgóra*. Zdaniem badacza „Jest to niewątpliwie toponim młodszego pochodzenia, który wypada objaśnić jako zrost powstały z grupy syntaktycznej dwu rzeczowników: *wierzch* + *góry* (przydawka dopełniaczowa), co potwierdza zachowana tu i ówdzie do dziś odmiana pierwszego członu.” (s. 36–37). Profesor zastanawia się też nad pochodzeniem literackiej nazwy własnej *Wawel*, w tym nad postacią *Wąwel*. Wątpliwości badacza budzi teza Witolda Taszyckiego, że „e w tej nazwie było pierwotnie ruchome. Teza wysnuta z reguły, że e po spółgłosce twardej musi kontynuować jer twardy, nie jest dowiedziona faktami filologicznymi [...]” (s. 189). Dla nazwy *Wawel* Bańkowski przyjmuje trójfazowy rozwój: *Wąwiel* > *Wąwel* > *Wawel* (189). Interesujące są też dla badacza nazwy z zakresu flory i fauny, na przykład pochodzenie nazwy *nietoperz*. Dla nazwy tej proponuje prapostać **notopłtyrb* (s. 265). Czytelnik może wzbogacić też swoją wiedzę na temat staropolskich przydomków królów i książąt polskich, m.in. na temat genezy najpopularniejszego z przydomków piastowskich *Chrobry* czy najmniej znanego z zapisanych w wersji polskiej przydomka *Szepiotka*, dla którego podstawę widzi w staropolskim *szepiotać* ‘mówić niewyraźnie’ (229–246). Z publikacji Profesora dowiadujemy się też, że obok mowy *Lędzan*, która stanowiła południową odmianę średniowiecznej polszczyzny, rozwinęła się też mowa *Warcian*, dająca podłoże pod rozwój polszczyzny w wiekach średnich na obszarach, do których należy również Częstochowa.

Praca jest starannie wydana. Orientację w całości publikacji ułatwia *Nota edytorska* zawierająca *Źródła publikacji* (pierwotne miejsca wydań za-

mieszczonych w *Opuscula...* artykułów) oraz skróty: ogólne, lingwistyczne i bibliograficzne.

Studia Profesora Bańkowskiego ukazują i uświadamiają, jak długą i trudną drogę przeszedł język do dzisiejszej postaci. Podróżnicze pasje badacza „po słowach” i „wśród słów” znalazły odbicie w drugiej jego wielkiej pasji – w zwiedzaniu miejsc, które mają zagadkowe nazwy. Książka *Opuscula linguistica selecta* może stanowić inspirację dla każdego do podróży „po słowach” i po miejscach, do refleksyjnego spojrzenia na przeszłość zapisaną w języku, a przez to, do poszukiwania w ogóle prawdy o naszej przeszłości.